

УДК 342.951(477)

DOI <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i89.3182>

А. М. Бабюк

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МИТНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

Вступ. Україна, як самостійна, незалежна держава прагне до економічного зростання. Однією з невід’ємних складових частин економічної стабільності держави є митна справа. Навколо цього, здавалось би, простого та зрозумілого терміну відбувається велика кількість дискусій. Згідно зі статтею 7 Митного кодексу України митну справу становлять встановлені порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обмін митною інформацією, ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, здійснення відповідно до закону державного контролю нехарчової продукції при її ввезенні на митну територію України, запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил, організація і забезпечення діяльності митних органів та інші заходи, спрямовані на реалізацію державної митної політики [1]. Як бачимо із вказаного визначення, складові частини, що становлять митну справу, спрямовані на реалізацію державної митної політики. Державну митну політику законодавець визначає як систему принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки. Державна митна політика є складовою частиною державної економічної політики [1]. Аналіз вищезазначених норм свідчить про те, що державна митна політика є більш ширшим поняттям, ніж митна справа.

Наукові дослідження питань визначення та співвідношення державної митної політики та митної справи висвітлені в роботах О. Бандурки, Т. Коломєць, А. Комзюка, Б. Кормича, Т. Курило, Д. Лученка, П. Лютікова, А. Мазура, Я. Назарової, П. Пашка, Д. Приймаченка, В. Ченцова, О. Чуприни, й інших вчених. Окремо слід визначити дисертаційну роботу О. П. Федотова «Адміністративно-правова концепція здійснення державної митної справи: теорія та практика» [2]. Метою вищезазначеної дисертації автор визначає потребу розробити теоретичні основи і визначити особливості формування та практичної реалізації адміністративно-правової концепції здійснення державної митної справи [2].

Методологічною основою дослідження стала сукупність як загальнонаукових, так і спеціально-наукових методів та прийомів наукового пізнання (діалектичний, історико-правовий, логіко-семантичний, формально-логічний тощо).

Постановка завдання. Метою наукової публікації є дослідження стану правового регулювання митної справи в Україні та шляхів його модернізації, що сьогодні є вкрай актуальним для нашої держави.

Результати дослідження. Слід зазначити, що визначення та співвідношення термінів «державна митна політика» та «митна справа», які містить Митний кодекс України, на шляху свого розвитку зазнали змін та трансформацій. Зокрема, Рішення про Основи митних законодавств держав - учасниць Співдружності Незалежних Держав визначає, що митну справу складають митна політика держав, а також порядок і умови переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів, стягування митних платежів, митного оформлення, митний контроль і інші кошти втілення митної політики в життя [3]. Таке формулювання є сумнівним, оскільки державна митна політика є значно ширшим поняттям, аніж митна справа. Підтвердженням цієї тези є численні наукові дослідження. Зокрема С.В. Ківалов та Б.А. Кормич зазначають, що митна політика – це складова частина внутрішньої і зовнішньої політики, яка визначає зміст діяльності держави та її компетентних органів у сфері регулювання зовнішньоекономічних відносин та організації митної системи і має на меті захист національних інтересів, національної безпеки й економічного суверенітету держави [4, с. 9]. І.Г. Бережнюк зазначає, що митна політика – це система поглядів, ідей та переконань, що формує основні правові та економіко-організаційні принципи митної справи [5, с. 11]. Досить ґрунтовно досліджено питання митної політики у монографії Д.В. Приймаченка «Митна політика держави та її реалізація митними органами». У даній праці Д.В. Приймаченко визначає, що митна політика – це відносно стабільна, організована діяльність державних інституцій, скерована на визначення мети та напрямків загальнодержавної політики в конкретній сфері та їх реалізація за допомогою політико-правових, економічних, організаційних заходів, спрямованих на захист національних інтересів і безпеки [6, с. 17].

Аналіз нормативної бази та наукових досліджень у зазначеній сфері свідчить про те, що навколо визначення понять митна політика та митна справа весь час відбуваються дискусії. Яскравим прикладом цього є той факт, що в 2012 році в Митному кодексі України з'явилися терміни «державна митна справа» та «державна політика у сфері державної митної справи». Така термінологія одразу викликала ряд питань та непорозумінь. Підґрунтям для встановлення саме таких термінів став чинний на той час Указ Президента України від 12.05.2011 р. № 582/2011 «Про Положення про Державну митну службу України». Відповідно до вказаного указу серед основних завдань Держмитслужби України визначено, зокрема, і внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері державної митної справи та реалізація державної політики у сфері державної митної справи [7]. Однак Конституція України й ряд інших нормативно-правових актів з питань митної справи містять термін «митна справа». Дана колізія викликала цілу низку проблемних питань. Науковці та практики акцентували увагу на тому, що така термінологія потребує уточнення, оскільки викликає суперечності та не відповідає Конституції України.

У 2013 році Законом України «Про внесення змін до Митного кодексу України із зв'язку з проведенням адміністративної реформи» [8] термін «державна політика у сфері державної митної справи» було замінено на «державна митна політика». Слід зазначити, що відбулось не просто уточнення терміну, було змінено і саме визначення поняття митної політики. Із наведеної нижче порівняльної таблиці

видно, що визначення поняття митної політики було значно звужено та конкретизовано. Також із статті 5 Митного кодексу України, яка регламентує дане поняття, було вилучено визначений перелік засобів, за допомогою яких здійснювалась реалізація державної політики у сфері державної митної справи (табл. 1).

Таблиця 1

Редакція, що діяла до 2013 року	Чинна редакція Митного кодексу України
<p>Стаття 5. Державна політика у сфері державної митної справи</p> <p>Державна політика у сфері державної митної справи – це система цілей, принципів, функцій, напрямів, засобів і механізмів діяльності держави, спрямованих на забезпечення національних митних інтересів та безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі та захист внутрішнього ринку, розвиток національної економіки та її інтеграцію до світової економіки, наповнення державного бюджету, які реалізуються через:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) механізми тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності; 2) участь у митних союзах, зонах вільної торгівлі та міжнародних договорах (конвенціях) з митних питань; 3) встановлення порядку переміщення товарів через митний кордон України та здійснення їх митного контролю; 4) законодавство України з питань державної митної справи. 	<p>Стаття 5. Державна митна політика</p> <p>Державна митна політика – це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки. Державна митна політика є складовою частиною державної економічної політики.</p>

Законом України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань функціонування авторизованих економічних операторів» від 02.10.2019 року [9] в Митний кодекс було внесено ряд змін, в тому числі й щодо зміни термінології. Термін «державна митна справа» було замінено на «митна справа». Таким чином, можна дійти висновку, що відбувається постійна зміна нормативно-правового регулювання вказаних понять.

Аналіз наукової літератури щодо правового регулювання свідчить, що дане поняття розглядають в широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні правове регулювання розглядають як цілий спектр засобів і способів впливу держави на свідому поведінку осіб; у вузькому розумінні – це лише один із способів упорядкування суспільних відносин, який зводиться до нормативного встановлення стандартів, меж належної й можливої поведінки [10, с. 12]. Говорячи про нормативно-правове регулювання митної справи, слід зазначити, що митне законодавство України постійно оновлюється та відповідає сучасним міжнародним стандартам у даній сфері. У зв'язку з приєднанням України до ряду міжнародних угод законодавство України з питань митної справи було суттєво змінено та гармонізовано до міжнародних норм.

Висновки. Аналіз досліджень митної справи свідчить, що це поняття в літературі має досить велику кількість визначень. Науковці прагнуть віднайти найоптимальніший варіант визначення цього терміну. Законодавчо визначене в Митному кодексі України поняття включає в себе ряд дій, спрямованих на реалізацію державної митної політики. Сьогодні спостерігається певна модернізація митного законодавства та нормативно-правового регулювання митної справи. Вдосконалення форм і методів митної діяльності та митного регулювання повинні відбуватися з урахуванням зовнішньоекономічного курсу держави та законодавчо визначеної митної політики. Ефективна діяльність митних органів, на які покладено здійснення митної справи, залежить від якісного та злагодженого механізму правового регулювання. Нормативно-правові акти, що впроваджуються, мають бути взаємно узгодженими та не спричиняти правових колізій. Має бути досить чітко визначена на законодавчому рівні митна політика держави та модель її реалізації та адаптації. Усе це допоможе вирішити соціально-економічні завдання розвитку країни та покращити правовідносини в митній сфері.

Література

1. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI (у редакції від 01 січня 2021 року) / *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 20.01.2021).
2. Федотов О.П. Адміністративно-правова концепція здійснення державної митної справи: теорія та практика : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» ; Національний університет «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України. Одеса, 2016. 457 с.
3. Рішення про Основи митних законодавств держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав: дата підписання 10 лютого 1995 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_509#Text (дата звернення 20.01.2021).
4. Ківалов С.В., Кормич Б.А. Митна політика України : підручник. Одеса : Юридична література, 2001. 256 с.
5. Бережнюк І. Теоретичні основи та сутність митної справи. *Вісник Академії митної служби України*. 2002. № 3. С. 3–13.
6. Приймаченко Д.В. Митна політика держави та її реалізація митними органами : монографія. Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2006. 332 с.
7. Про Положення про Державну митну службу України : Указ Президента України від 12 травня 2011 року № 582/2011 / Президент України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/582/2011#Text> (дата звернення: 27.01.2021).
8. Про внесення змін до Митного кодексу України у зв'язку з проведенням адміністративної реформи : Закон України від 04 липня 2013 року № 405-VII / *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405-18#n19> (дата звернення: 27.01.2021).
9. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань функціонування авторизованих економічних операторів : Закон України від 02 жовтня 2019 року № 141-IX / *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-20#n7> (дата звернення 27.01.2021).
10. Куракін О.М. Поняття і зміст нормативно-правового регулювання як юридичного явища. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2013. № 3. С. 10–15.

Анотація

Бабюк А. М. Правове регулювання митної справи в Україні. – Стаття.

У статті досліджено питання правового регулювання митної справи. Поняття митної справи нерозривно пов'язано з державною митною політикою. Аналіз праць науковців свідчить що державна митна політика є значно ширшим поняттям, аніж митна справа. При цьому науковці продовжують дискутувати щодо визначення цих понять.

У статті проаналізовано роботи науковців щодо визначення та співвідношення понять «державна митна політика» та «митна справа». Метою наукової публікації є дослідження стану правового регулювання митної справи в Україні та шляхів її модернізації, що сьогодні є вкрай актуальним для нашої держави. Слід зазначити, що визначення та співвідношення термінів «державна митна політика» та «митна справа», які містить Митний кодекс України, на шляху свого розвитку зазнали змін та трансформацій. Таким чином, впливає, що вказані терміни перебувають у стані перетворень. Вказана ситуація обумовлена зовнішньоекономічним курсом держави та державної митної політики. У статті досліджено, як відбувався процес зміни вказаних термінів у Митному кодексі України. Також зазначено, що правове регулювання митної справи безпосередньо залежить від визначення поняття «державна митна політика» у законодавстві України.

Ефективна діяльність митних органів, на які покладено здійснення митної справи, залежить від якості та злагодженого механізму правового регулювання.

Аналіз наукової літератури щодо правового регулювання свідчить, що дане поняття розглядають в широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні правове регулювання розглядають як засоби і способи впливу держави на свідому поведінку осіб; у вузькому розумінні – правове регулювання розглядають як один із способів упорядкування суспільних відносин, який зводиться до нормативного закріплення правил поведінки суб'єктів.

Ефективне здійснення митної справи потребує державного управління у формі відповідних правових приписів, що закріплені у нормативно-правових актах. Говорячи про нормативно-правове регулювання митної справи, слід зазначити, що митне законодавство України постійно оновлюється та відповідає сучасним міжнародним стандартам у даній сфері. У зв'язку із приєднанням України до ряду міжнародних угод законодавство України з питань митної справи було суттєво змінено та гармонізовано до міжнародних норм. Практична і теоретична значимість такого дослідження обумовлена тим, що сьогодні існує необхідність зміни та розвитку митного законодавства України.

Ключові слова: митна справа, державна митна політика, правове регулювання, митні органи, митне законодавство, нормативно-правовий акт.

Summary

Babiuk A. M. Customs statutory regulation in Ukraine. – Article.

The article deals with the issues of customs statutory regulation. The concept of customs is indissolubly tied to the state customs policy. Study of the scientists' academic papers shows that the state customs policy is a much broader concept than customs. At the same time, scientists continue discussing the definition of these concepts.

The article analyzes the scientists' academic papers on the definition and correlation of the concepts of "state customs policy" and "customs". The purpose of the scientific publication is to study the state of statutory regulation of customs in Ukraine and ways to modernize it, which is extremely important for our country today. It should be noted that the definition and correlation of the terms "state customs policy" and "customs" contained in the Customs Code of Ukraine have been altered and transformed in the course of their development. Thus, it appears that these terms are in a state of transformation. The said situation is due to the foreign economic course of the state and state customs policy. The article examines how the process of altering these terms in the Customs Code of Ukraine took place. Moreover, it is noted that the statutory regulation of customs directly depends on the definition of "state customs policy" in the Ukrainian laws.

The effective performance of the customs authorities charged with the customs affairs depends on a high-quality and coordinated mechanism of statutory regulation.

Analysis of the scientific literature on statutory regulation shows that this concept is broadly and narrowly defined. In a broad sense, statutory regulation is treated as means and ways of state influence on the conscious behaviour of individuals; in the narrow sense – statutory regulation is treated as one of the ways to regulate social relations, which is reduced to the statutory setting of the rules of conduct of the entities.

Effective performance of customs affairs requires public control in the form of relevant legal requirements enshrined in statutory instruments. In terms of the statutory regulation of customs, it should be noted that the customs law of Ukraine is constantly updated and meets modern international standards in this area. In view of Ukraine's accession to a number of international agreements, customs laws of Ukraine have been substantially amended and harmonized with international standards. The practical and theoretical significance of such a study is due to the fact that currently there is a need to change and develop the customs laws of Ukraine.

Key words: customs, state customs policy, statutory regulation, customs authorities, customs laws, statutory instrument.